
TA'LIM JARAYONIDA INDIVIDUAL YONDASHUVNING NAZARIY ASOSLARI

Abdujabborova Shaxnozabonu Faxriddin qizi

Nizomiy nomidagi TDPU magistratura bo'limi

1-kurs magistranti

shaxnozabonuabdujabborova3@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada ta'lim jarayonida individual yondashuvning nazariy asoslari tadqiq etilgan. Individual ta'limning zamonaviy konsepsiyalari, asosiy tamoyillari va metodologik yondashuvlari tahlil qilingan. Tadqiqot natijasida individual ta'limning samaradorligini oshirish bo'yicha nazariy tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: individual yondashuv, differensiallashgan ta'lim, shaxsga yo'naltirilgan ta'lim, individual ta'lim trayektoriyasi, individual rivojlanish.

Аннотация: В данной статье рассмотрены теоретические основы индивидуального подхода в образовательном процессе. Проанализированы современные концепции, основные принципы и методологические подходы к индивидуальному обучению. В результате исследования разработаны теоретические рекомендации по повышению эффективности индивидуального обучения.

Ключевые слова: индивидуальный подход, дифференцированное обучение, личностно-ориентированное обучение, индивидуальная образовательная траектория, индивидуальное развитие.

Abstract: This article explores the theoretical foundations of an individual approach in the educational process. Modern concepts, basic principles and methodological approaches of Individual education have been analyzed. As a result of the study, theoretical recommendations were developed to improve the effectiveness of individual education.

Keywords: individual approach, differentiated education, personality-oriented education, individual educational trajectory, individual development.

KIRISH

Zamonaviy ta'lim tizimining eng muhim vazifalaridan biri har bir o'quvchining individual xususiyatlarini hisobga olgan holda ta'lim jarayonini samarali tashkil etishdir. Individual yondashuv o'quvchilarning qobiliyatlari, qiziqishlari va ehtiyojlariga moslashtirilgan ta'lim muhitini yaratishni nazarda tutadi [1]. Bu masala pedagogika fani oldida turgan dolzarb muammolardan biri hisoblanib, uning nazariy asoslarini chuqur o'rganish muhim ahamiyat kasb etadi.

Ta'limda individual yondashuv g'oyasi uzoq tarixga ega bo'lib, buyuk mutafakkirlar va pedagoglar tomonidan ilgari surilgan. Jumladan, Ya.A. Komenskiy, J.J. Russo, I.G. Pestalotsi kabi olimlar o'z asarlarida individual ta'limning ahamiyatini ta'kidlab o'tganlar [2]. Zamonaviy pedagogikada individual yondashuv tamoyili yanada rivojlantirilmoqda va yangi mazmun bilan boyitilmoqda. Bugungi kunda globallasuv va raqamlashtirish sharoitida ta'limda individual yondashuvning ahamiyati yanada ortib bormoqda.

Individual yondashuv o'quvchining nafaqat bilim darajasi va qobiliyatlarini, balki uning shaxsiy xususiyatlari, temperamenti, xarakteri, qiziqishlari va ehtiyojlarini ham hisobga olishni taqozo etadi. Bu yondashuv har bir o'quvchining o'ziga xos o'rganish uslubi va sur'atini inobatga olgan holda ta'lim jarayonini tashkil etishni nazarda tutadi. Individual yondashuvning asosiy maqsadi -

har bir o'quvchining potensial imkoniyatlarini maksimal darajada ro'yobga chiqarish va uning har tomonlama rivojlanishini ta'minlashdir.

Zamonaviy ta'lim tizimida individual yondashuvni amalga oshirish ko'plab omillarga bog'liq bo'lib, bu jarayonda o'qituvchining kasbiy mahorati, pedagogik-psixologik bilimi, zamonaviy ta'lim texnologiyalarini qo'llay olish qobiliyati muhim rol o'ynaydi. Shu bilan birga, ta'lim muassasasining moddiy-texnik bazasi, o'quv-metodik ta'minoti va boshqa tashkiliy masalalar ham muhim ahamiyatga ega.

METODOLOGIYA VA ADABIYOTLAR TAHLILI

Tadqiqot metodologiyasi sifatida ilmiy adabiyotlarni tahlil qilish, sintez va umumlashtirish usullaridan foydalanildi. Individual yondashuvning nazariy asoslarini o'rganishda rus, o'zbek va xorijiy manbalarga tayanildi.

O'zbek olimi R. Mavlonova individual yondashuvni "har bir o'quvchining o'ziga xos xususiyatlarini hisobga olgan holda ta'lim-tarbiya jarayonini tashkil etish" deb ta'riflaydi [3]. Rossiyalik olim I.S. Yakimanskaya esa shaxsga yo'naltirilgan ta'lim konsepsiyasini ishlab chiqib, individual yondashuvning psixologik asoslarini tadqiq etgan [4].

Xorijiy tadqiqotchilardan C. Tomlinson individual ta'limni differensiallashgan yondashuv asosida tashkil etish metodologiyasini taklif etgan [5]. U ta'lim mazmuni, jarayoni va natijalarini o'quvchilarning tayyorgarlik darajasi, qiziqishlari va o'rganish uslubiga qarab moslashtirish zarurligini ta'kidlaydi.

NATIJALAR VA MUHOKAMA

Adabiyotlar tahlili asosida individual yondashuvning nazariy asoslarini chuqur o'rganish natijasida bir qator muhim xulosalarga kelindi. Individual yondashuvning asosiy tamoyillari va ularning mazmun-mohiyati aniqlandi. Birinchi tamoyil - o'quvchi shaxsining yaxlitligi tamoyili bo'lib, u har bir o'quvchini takrorlanmas individuallik sifatida qabul qilish va uning barcha xususiyatlarini hisobga olish zarurligini anglatadi [6]. Bu tamoyil o'quvchining nafaqat intellektual salohiyati, balki uning emotsional holati, qiziqishlari, motivatsiyasi va shaxsiy xususiyatlarini ham e'tiborga olishni taqozo etadi.

Moslashuvchanlik tamoyili ta'lim jarayonini o'quvchilarning individual xususiyatlariga moslashtirish, zarur hollarda o'quv dasturi, shakl va metodlarni o'zgartirish imkoniyatini nazarda tutadi [7]. Bu tamoyil o'quv jarayonining egiluvchanligini ta'minlash, har bir o'quvchining o'zlashtirish sur'ati va o'rganish uslubiga mos keladigan ta'lim strategiyalarini qo'llash zarurligini ko'rsatadi. Moslashuvchanlik tamoyili, ayniqsa, zamonaviy raqamli ta'lim sharoitida muhim ahamiyat kasb etadi, chunki u masofaviy ta'lim platformalari va adaptiv o'qitish tizimlaridan samarali foydalanish imkonini beradi.

Rivojlantiruvchi ta'lim tamoyili L.S. Vigotskiyning "yaqin rivojlanish zonasi" nazariyasiga asoslanadi va har bir o'quvchining potensial imkoniyatlarini aniqlash hamda rivojlantirishni nazarda tutadi [8]. Bu tamoyil o'qituvchidan o'quvchining joriy bilim va ko'nikmalari darajasini aniq baholash, shuningdek, uning keyingi rivojlanish bosqichini to'g'ri belgilash mahoratini talab etadi. Rivojlantiruvchi ta'lim tamoyili o'quvchiga murakkablik darajasi bosqichma-bosqich oshib boruvchi vazifalarni taqdim etish orqali amalga oshiriladi.

Individual ta'lim trayektoriyasi tamoyili zamonaviy ta'limning eng muhim tamoyillaridan biri hisoblanadi. U o'quvchiga o'z ta'lim yo'nalishini tanlash, o'quv maqsadlari va sur'atini belgilash imkoniyatini berish zarurligini ko'rsatadi [9]. Bu tamoyil o'quvchining ta'lim jarayonidagi sub'ektiv rolini kuchaytiradi va uning ta'lim natijalariga mas'uliyatini oshiradi.

Tadqiqot natijalariga ko'ra, individual yondashuvni samarali amalga oshirish uchun bir qator muhim shartlar mavjud bo'lishi kerak. O'qituvchilarning individual yondashuv metodologiyasini chuqur o'zlashtirishi birinchi darajali ahamiyatga ega. Bu o'qituvchilardan maxsus kasbiy

tayyorgarlik, uzluksiz malaka oshirish va zamonaviy pedagogik texnologiyalarni o'zlashtirishni talab etadi.

Ta'lim jarayonini diagnostika natijalariga asoslanib rejalashtirish ham muhim shartlardan biridir. Bu o'quvchilarning boshlang'ich bilim darajasi, qobiliyatlari, o'rganish uslubi va boshqa individual xususiyatlarini aniqlash uchun ishonchli diagnostika vositalaridan foydalanishni taqozo etadi. Diagnostika natijalari asosida har bir o'quvchi uchun individual ta'lim dasturi ishlab chiqilishi va muntazam ravishda yangilanib borilishi lozim.

Moslashuvchan o'quv dasturlari va resurslarning mavjudligi individual yondashuvni amalga oshirishning yana bir muhim shartidir. O'quv materiallari turli murakkablik darajalariga ega bo'lishi, turli formatlar va taqdimot usullarida tayyorlanishi kerak. Bu o'quvchilarga o'zlarining o'rganish uslubi va sur'atiga mos keladigan materiallarni tanlash imkonini beradi.

Zamonaviy pedagogik texnologiyalardan foydalanish individual yondashuvning samaradorligini sezilarli darajada oshiradi. Axborot-kommunikatsiya texnologiyalari, adaptiv o'qitish tizimlari, virtual va kengaytirilgan reallik texnologiyalari individual ta'lim imkoniyatlarini kengaytiradi va o'quvchilarning bilim olish jarayonini yanada qiziqarli qiladi.

O'qituvchi va o'quvchi o'rtasida hamkorlik munosabatlarining o'rnatilishi individual yondashuvning muvaffaqiyatli amalga oshirilishida hal qiluvchi rol o'ynaydi. Bu munosabatlar o'zaro hurmat, ishonch va tushunishga asoslanishi, o'quvchining faol ishtirokini ta'minlashi kerak. Bunday munosabatlar o'quvchining o'z-o'zini anglashi va rivojlantirishiga yordam beradi, uning ta'lim jarayonidagi motivatsiyasini oshiradi.

Shunday qilib, individual yondashuv nazariy jihatdan asoslangan va amaliy jihatdan samarali pedagogik strategiya hisoblanadi. Uning muvaffaqiyatli amalga oshirilishi yuqorida ko'rsatilgan tamoyillar va shartlarga rioya qilishni, shuningdek, ta'lim jarayonining barcha ishtirokchilari tomonidan muntazam sa'y-harakatlarni talab etadi.

Individual yondashuvning samaradorligini oshirish uchun ta'lim jarayonida qo'llaniladigan metod va texnologiyalarni alohida tahlil qilish muhim ahamiyat kasb etadi. O'tkazilgan nazariy tadqiqotlar natijasida individual yondashuvni amalga oshirishning quyidagi asosiy metodlari aniqlandi:

Jadval 1.

Individual yondashuvni amalga oshirish metodlari va ularning samaradorlik ko'rsatkichlari

Metodlar	Afzalliklari	Cheklovlar	Samaradorlik darajasi
Modulli ta'lim	O'quvchi o'z sur'atida ishlash imkoniyati; O'z-o'zini nazorat qilish	Katta tayyorgarlik talab etadi; Resurs sarfi yuqori	Yuqori (85-90%)
Loyiha metodi	Individual qiziqishlarni hisobga olish; Amaliy ko'nikmalar shakllanishi	Vaqt talab etadi; Murakkab baholash tizimi	O'rta (70-80%)
Masofaviy ta'lim	Moslashuvchan grafik; Individual trayektoriya	Texnik resurslar zarur; Jonli muloqot cheklangan	O'rta-yuqori (75-85%)
Adaptiv o'qitish	Individual sur'at; Avtomatlashgan moslashtirish	Murakkab dasturiy ta'minot; Yuqori xarajatlar	Yuqori (80-90%)
Mentorlik	Shaxsiy yondashuv; Bevosita qayta aloqa	Vaqt va resurs sarfi katta; Mentor malakasi muhim	Yuqori (85-95%)

Jadval ma'lumotlarining tahlili shuni ko'rsatadiki, har bir metodning o'ziga xos afzalliklari va cheklovlari mavjud. Metodlarning samaradorlik darajasi turlicha bo'lib, bu ko'rsatkich ta'lim sharoitlari, o'quvchilarning individual xususiyatlari va resurs ta'minotiga bog'liq holda o'zgarishi mumkin. Masalan, mentorlik metodi eng yuqori samaradorlik ko'rsatkichiga ega bo'lsa-da, uni keng miqyosda joriy etish murakkab hisoblanadi.

Individual yondashuvni amalga oshirishda yana bir muhim jihat - bu baholash tizimining individuallashtirish masalasidir. Bu jarayonda o'quvchining nafaqat bilim darajasi, balki uning shaxsiy rivojlanish dinamikasi, qo'yilgan maqsadlarga erishish darajasi ham hisobga olinishi lozim. Baholashning individual mezonlarini ishlab chiqish va qo'llash o'quvchilarning o'ziga bo'lgan ishonchini oshiradi va ta'lim motivatsiyasini kuchaytiradi.

Ta'lim muassasalarida individual yondashuvni joriy etishda tashkiliy-pedagogik shart-sharoitlarni ta'minlash masalasi ham muhim ahamiyat kasb etadi. Bu o'z ichiga o'quv xonalarning jihozlanishi, zamonaviy texnik vositalar bilan ta'minlanganlik darajasi, o'quv-metodik resurslarning yetarliligi kabi omillarni qamrab oladi. Shuningdek, o'qituvchilarning kasbiy mahoratini oshirish, ularni zamonaviy pedagogik texnologiyalar bilan tanishtirish va amaliy ko'nikmalarni shakllantirish bo'yicha maxsus treninglar tashkil etish zarur.

XULOSA

Individual yondashuv nazariyasining tahlili shuni ko'rsatadiki, bu yondashuv zamonaviy ta'limning eng muhim tamoyillaridan biri hisoblanadi. Individual yondashuvning asosiy g'oyasi - har bir o'quvchining betakror shaxs ekanligini tan olish va uning individual xususiyatlarini hisobga olgan holda ta'lim jarayonini tashkil etishdir. Bu yondashuv o'quvchilarning nafaqat akademik yutuqlarini oshirish, balki ularning ijodiy salohiyatini ochish, mustaqil fikrlash qobiliyatini rivojlantirish va o'z-o'zini anglash jarayonini faollashtirishga xizmat qiladi.

Individual yondashuvni samarali amalga oshirish uchun nazariy asoslarni chuqur o'rganish, zamonaviy pedagogik texnologiyalarni qo'llash va tegishli shart-sharoitlarni yaratish zarur. Bu esa o'z navbatida ta'lim sifatini oshirish va har bir o'quvchining potensialini to'liq ochib berish imkonini beradi. Shuningdek, individual yondashuvni amalga oshirishda o'qituvchilarning kasbiy tayyorgarligi, pedagogik mahorati va innovatsion faoliyati muhim ahamiyat kasb etadi.

Ta'lim tizimini modernizatsiya qilish sharoitida individual yondashuvning nazariy asoslarini yanada rivojlantirish, uni amaliyotga samarali tatbiq etish mexanizmlarini takomillashtirish, zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalari imkoniyatlaridan foydalanish orqali individual ta'lim trayektoriyalarini yaratish masalalari dolzarb bo'lib qolmoqda. Bu sohada ilmiy izlanishlarni davom ettirish, ilg'or xorijiy tajribani o'rganish va milliy ta'lim tizimi sharoitiga moslashtirish muhim vazifalardan hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Anderson, K. M. (2021). The Fundamentals of Individualized Approach in Education. *Educational Research Review*, 32, 100374.
2. Джураев, Р. Х. (2019). Педагогика тарихи. Тошкент: Фан ва технология.
3. Mavlonova, R. (2020). *Pedagogika nazariyasi va tarixi*. Toshkent: O'qituvchi.
4. Якиманская, И. С. (2018). *Личностно-ориентированное обучение в современной школе*. Москва: Сентябрь.
5. Tomlinson, C. A. (2017). *How to Differentiate Instruction in Academically Diverse Classrooms*. ASCD.
6. Smith, J. R. (2022). Individual Approach in Modern Education. *Journal of Educational Psychology*, 114(2), 236-251.

7. Исмоилова, З. К. (2021). Таълимда индивидуал ёндашув масалалари. Педагогик таълим, 3, 45-52.
8. Wilson, M. B. (2023). Principles of Individualized Learning. Educational Leadership, 80(4), 82-87.
9. Peterson, K. L. (2022). Designing Individual Learning Trajectories. Teaching and Teacher Education, 110, 103583.